

კითხვა, როგორც უცხო ენის სწავლების სტრატეგია

ელზა მაკარაძე

შოთა რუსთაველის ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
e.makaradze@gmail.com

<https://doi.org/10.52340/lac.2022.796>

დღეს ყველა საგანმანათლებლო სფერო აღარ დავობს იმაზე, რომ უცხო ენის შესწავლა მრავალმხრივი პროცესია და დიდ ძალისხმევას და მრავალფეროვან მეთოდებს მოითხოვს ენის შესასწავლად. მასწავლებლის მხრიდან ენის ათვისებისას უამრავი ელემენტია გასათვალისწინებელი, რაც მოითხოვს სასურველი შედეგის მიღებას, სასწავლო პროცესში ყველა ელემენტის ჩართვას.

უცხოური ენის სწავლა ნიშნავს უცხო სამყაროში შესვლას, ცხოვრების განსხვავებული წესების, ტრადიციების აღმოჩენას, განსხვავებული ღირებულებების, მენტალობების გაგებას [შავერდაშვილი, 2013]. ამდენად, წარმატებული კომუნიკაცია დამოკიდებულია არა მხოლოდ სამეტყველო უნარ-ჩვევებზე, არამედ განსხვავებული კულტურული კონტექსტების გაგებისა და პატივისცემის უნარზეც. თუ ერთი საუკუნის წინ უცხო ენის გაკვეთილის მიზანი გრამატიკული წესებისა და კლასიკური ნაწარმოებების თარგმნა და მათი დაზოტხვა იყო (გრამატიკულ-მთარგმნელობით მეთოდი), დღეს უცხო ენის გაკვეთილის მიზანს შესასწავლ ენაზე კომუნიკაცია და შესასწავლი ქვეყნის კულტურის სწორად აღქმა/დაფასება წარმოადგენს (კომუნიკაციური დიდაქტი-კა). ენობრივი მასალის დასწავლას თარგმანისა და მასალის მექანიკური დაზოტხვების გზით ჩაენაცვლა ენის ათვისება შინაარსზე ორიენტირებული დისკუსიებისა და კრიტიკული აზროვნების განმავითარებელი დავალებების გზით. უცხო ენების სწავლების ძირითად მიზანს კომუნიკაციური კომპეტენციის, ანუ კომუნიკაციური უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბება წარმოადგენს. იმისათვის, რომ მოსწავლემ შესასწავლ ენაზე კომუნიკაციის დამყარება შეძლოს, აუცილებელია, მას გამოუმუშავდეს შემდეგი კომუნიკაციური უნარ-ჩვევები (სამეტყველო აქტივობები):

- მოსმენა
- ლაპარაკი
- კითხვა
- წერა

ზემოთ ჩამოთვლილი მიმართულებები, თავის მხრივ, შეიძლება დაიყოს გაგების ხელშემწყობ, ანუ, როგორც მათ უწოდებენ, რეცეპციულ უნარ-ჩვევებად (მოსმენა, კითხვა) და სამეტყველო აქტივობის ხელშემწყობ, ანუ პროდუქტიულ უნარ-ჩვევებად (ლაპარაკი, წერა). თუმცა ენობრივი ქმედებისათვის ენის შემსწავლელებს მხოლოდ აღნიშნული კომუნიკაციური უნარ-ჩვევების განვითარება კი არ სჭირდებათ, არამედ გარკვეული რაოდენობის ლექსიკა, სინტაქსური კონსტრუქციების ცოდნა, აგრეთვე სწორი საწარმოთქმო და ორთოგრაფიული უნარების ფლობა.

ენის დაუფლება ნებისმიერ, თუნდაც ყველაზე დაბალ დონეზეც კი მრავალი არასრული ასპექტისგან შედგება (ლექსიკა, გრამატიკული სტრუქტურები, სამეტყველო ინტენციები, გარე- და შიდაენობრივი საშუალებები, ენობრივი უნარ-ჩვევები: ლაპარაკი, მოსმენა, კითხვა, წერა) და ამ მხრივ ერთ კომპლექსურ მთლიანობას წარმოადგენს. რთულია, ზოგადად, ადვილად ფორმულირებადი სასწავლო მიზანი – უცხო ენის დაუფლება – თავისი შემადგენელი და ერთმანეთთან დაკავშირებული ამდენი ელემენტით სრულად მოვიცვათ: ეს “იოლად ფორმულირებადი კომპლექსური სასწავლო მიზანი” არ არის მიღწეული, როდესაც ენის შემსწავლელი მხოლოდ გრამატიკულ სტრუქტურებს და/ან ამა თუ იმ ლექსიკურ ერთეულებს კოგნიტიურად თუ პროდუქტიულად ითვისებს; ან როცა ენის შემსწავლელი მხოლოდ ამა თუ იმ კონკრეტულ სამეტყველო აქტივობაში იქნება გავარჯიშებული; ან კიდევ რამდენიმე ან თუნდაც ყველა მოცემული კომპონენტი ერთმანეთისაგან იზოლირებულად იქნება მიწოდებული. ამ მიზნის მიღწევა მხოლოდ მაშინ გახდება შესაძლებელი, თუ ყველა კომპონენტი ინტერესების შესაბამის და სიტუაციურად ადეკვატურ ენობრივ ქცევაში ინტეგრირდება და ენას შემსწავლელი მხოლოდ ამ გზით შეისწავლის [G.Neuner,1994].

თითველ ჩვენგანს უყვარს კითხვა, ბევრს ვკითხულობ, როგორც პიროვნული, ისე პროფესიული განვითარებისთვის და მხოლოდ კითხვის სიამოვნებისთვის. თუმცა, ინგლისური ენის კითხვისას მასწავლებლის ერთ-ერთი გვერდითი ეფექტი არის ის, რომ ხშირად ვხვდები რაღაცას, რაც იმდენად შთამაგონებელია, ამაღლვებელი ან დამაფიქრებელი, რომ გსურს მისი გაზიარება საკლასო ოთახში.

სასწავლო ტექსტისგან განსხვავებით, როგორც არის ბევრ სასწავლო წიგნში, ავთენტური ტექსტი არაა შექმნილი ენის შესწავლის მიზნით, არამედ „შექმნილია გარკვეული სოციალური მიზნების შესასრულებლად იმ ენობრივ საზოგადოებაში, რომელშიც ის შეიქმნა“[D.Nunan,1989]. მაგალითად, ვხდებით გაზეთების ან ჟურნალების სტატიებს, ლიტერატურიდან ან სიმღერების ტექსტებიდან, ინსტრუქციის სახელმძღვანელოებიდან, ბროშურებიდან ან ვებ გვერდებიდან. თუმცა, როდესაც ვსაუბრობთ ტექსტებზე, ეს არ შემოიფარგლება მხოლოდ საკითხავი მასალებით, არამედ მოიცავს მოსმენით ტექსტებს: სატელევიზიო რეკლამები; მოკლემეტრაჟიანი ფილმები; ახალი ამბები, ამინდის პროგნოზი, განცხადებები, რადიო გადაცემები და პოდკასტი, ინტერვიუები და სიმღერები. ყველაზე აშკარა განსხვავება ავთენტურ ტექსტებსა და შემსწავლელთათვის შექმნილ ტექსტებს შორის არის ის, რომ ავთენტურ ტექსტებში ენა არ არის შეფასებული მოსწავლის დონის

შესაფერისად. მე ვიტყვოდი, რომ მოსწავლის გაცნობა უფრო მოწინავე „მშობლიურ“ ენაზე შეიძლება მხოლოდ კარგი იყოს: ბოლოს და ბოლოს, ეს არის ის, რასაც მოსწავლეები ხვდებიან და აღიქვამენ რეალურად. მაგრამ ავთენტურ ტექსტები სთავაზობს მოსწავლეებს ისეთ მასალას, რასაც მორგებულ სასკოლო ტექსტებში ვერ იპოვნიან. სასკოლო კურსის წიგნების ტექსტები ძირითადად იწერება იმისთვის, რომ მოსწავლეთა ყურადღება მიიპყროს კონკრეტულ ენაზე: გრამატიკულ ფორმაზე ან ლექსიკური ერთეულებზე და არის ძალიან ეფექტური ინსტრუმენტი ფოკუსირებული სწავლისთვის. ამის საპირისპიროდ, ავთენტური ტექსტები შეიძლება ჩაითვალოს უფრო „ბუნებრივად“, რადგან ისინი შეიცავს მრავალფეროვან ფორმებსა და ლექსიკურ ერთეულებს [Developmentally appropriate beginning literacy.1995] ეს არა მხოლოდ ეხმარება მოსწავლეებს დააკვირდნენ, თუ როგორ მუშაობს ენობრივი ელემენტები ჰარმონიაში, არამედ ეხმარება მათ მომზადდონ უფრო რეალურ სამყაროში კომუნიკაციისთვის [სამსონია,2013]. როგორც ავთენტური საკითხავი, ასევე ავთენტური მოსმენის ტექსტებში, მოსწავლეები ეყრდნობიან არარეგულირებულ მშობლიურ ენას და, შესაბამისად, უფრო სიღრმისეულად ეცნობიან ენას, რომელიც არ არის ახსნილი სასკოლო წიგნებში.

ზემო აღნიშნულდან გამომდინარე, უცხო ენის სწავლება შემდეგ **მეთოდოლოგიურ მიდგომებს** ითვალისწინებს:

- უცხო ენაზე კომუნიკაციური უნარების ფუნქციურად გამოყენების უნარების გასავითარებლად ე. წ. „უკუსვლით დაგეგმის“ (backward design) მეთოდის გამოყენება: პირველ რიგში ,უნდა ვხედავდეთ, კონკრეტული თემის ბოლოს ,რა კონკრეტულ-ფუნქციური საქმიანობის შესრულება შეუძლია მოსწავლეს.შემდეგ, ეს დავალება უნდა დავშალოთ ცოდნისა და უნარების ცალკეულ კომპონენტებად, რომელთა ათვისებაც დასჭირდება მოსწავლეს იმისათვის, რომ ბოლოს შეძლოს კომპლექსური დავალების შესრულება, რომლის დროსაც მოუწევს ფუნქციური გამონათქვამების, ლექსიკური,კომუნიკაციური ცოდნისა და უნარების ერთდროულად და ინტერაქტიულად გამოყენება.

- ლექსიკური მასალა და გრამატიკული საკითხები თვითმიზნურად არ უნდა ისწავლებოდეს ,მათი სწავლება გადაჯაჭვული უნდა იყოს კომუნიკაციურ მიზნებთან.

- შემსწავლელი უნდა იყოს სწავლების აქტიური მონაწილე, რომელიც იღებს განმავითარებელ უკუკავშირს ეტაპობრივად და ხვეწავს შესწავლის უნარებს.

სტრატეგიების მოდელირება: მასწავლებელი მოსწავლეებთან ერთად ასრულებს დავალებას და მის შესრულებისას „ხმამალა ფიქრობს“ იმაზე,თუ როგორ შეასრულოს ეს აქტივობა

წინმსწრები მეტაკოგნიტური კაუზა _ მას შემდეგ,რაც მოსწავლეები გაეცნობიან დავალების პირობას,უნდა ვსთხოვოთ შეასრულონ მეტაკოგნიტური ხასიათის ამგვარი აქტივობა:მატ ჯგუფად უნდა განსაზღვრონ ის გზა,რომლითაც დავალებას შეასრულებენ,სახელდობრ:დეტალურად აღწერონ დავალების შესრულების ეტაპები,ასევე სტრატეგიები, რომელსაც გამოიყენებენ თითოეულ ეტაპზე.ჯგუფებმა უნდა წარმოადგინონ მათი ნამუშევარი და იმსჯელონ შერჩეულიგზებისა თუ სტრატეგიების მიზანშეწონილობაზე. *შემდგომი მეტაკოგნიტური კაუზა*, მას შემდეგ, რაც მოსწავლეები შეასრულებენ კონკრეტულ

დავალეხას,მათ უნდა გაიხსენონ და აღწერონ განვლილი გზა: რა გააკეთეს რის შემდეგ?რა ხერხი გამოიყენეს მუშაობისას? რა გაუჭირდათ/გაუადვილდათ?შესრულებული მოქმედებების არწერის შემდეგ მოსწავლეები გააცნობიერებენ იმ ფაქტს,რომ მიზნის მისაღწევად არსებობს სხვადასხვა გზა და ხერხი , რომლებზეც დავალების შესრულებამდე უნდა დაფიქრდნენ. მეტაკოგნიტური პაუზა შემსწავლელებს განუვითარებს სწავლის უნარებს და აუმაღლებს სწავლის ქმედუნარიანობას. ორ პარალელურ მე-9 კლასში კითხვის უნარის დასახვეწად, B1 Upper Intermediate კლასის მოსწავლეებს შევთავაზე ჯონ გრინის ნაწარმოების The Fault in our Stars ადაპტირებული ვარიანტი, B2 ჯგუფთან ერთად იგივე გავაკეთე მარკ ჰადონის *The Curious Incident of the Dog in the Night*. ორივე შემთხვევაში ჯგუფებმა არამართო გაანალიზეს თემა და ამბავი რომ საინტერესო იყო, არამედ წიგნებში იპოვეს ისეთი საინტერესო-საკვანძო მასალა, რომ კლასი წარმოუდგენლად მოტივირებული იყო, როგორც შინაარსის შესასწავლად, ასევე ახალი ენის შესწავლისთვის. სპეციფიკური ინტერესების მქონე მოსწავლეებისთვის, ასეთი მასალის კითხვა შეიძლება იყოს უფრო მოტივაციური და მიმზიდველი და ხელს შეუწყობს უფრო ღრმა კულტურული ცნობიერების განვითარებას და კრიტიკული აზროვნების უნარების განვითარებას.

საკლასო მასალის მიღმა მოსწავლეები ეცნობიან კითხვისა და მოსმენის მასალის ასეთ უზარმაზარ მრავალფეროვნებას.ავთენტური ტექსტები სასარგებლოა დაბალ კლასებშიც კი, მაგრამ იმისათვის, რომ თავიდან იქნას აცილებული სტუდენტის მხრიდან გაუგებრობის რისკი, ასეთი ტექსტები უნდა იყოს მოკლე: მოკლე სტატიები ან მოკლემეტრაჟიანი ფილმები, მოთხრობები ან ლექსები, ან პოდკასტის ნაწილი, და ეს მასწავლებლისთვის დამატებით მომზადებას გულისხმობს. ავთენტური ტექსტების გამოყენება ასევე სვამს კითხვას, უნდა ასწავლოს თუ არა მასწავლებელს წინასწარ ენა, რომელსაც მოსწავლეები კითხვისას შეხვდებიან. მიუხედავად იმისა, რომ ამით მოსწავლეებს მასწავლებელი უადვილებს ტექსტზე წვდომას, ნაკლოვანებები არის ის, რომ ის არ ასახავს რეალურ სამყაროს კონტექსტს და არ ეხმარება მასწავლებელს დაძლიერების სტრატეგიების შემუშავებაში, ხოლო ტექსტის ადაპტირება ან გამარტივება შეიცავს დიდ რისკს მისი ავთენტურობის დაკარგვისა. უნდა გვახსოვდეს, რომ მოსწავლეებს არ სჭირდებათ ყველაფრის გაგება; შეაფასოს დავალება და არა ტექსტი;შეამოკლოს, ვიდრე მოახდინოს ტექსტის რედაქტირება. გასათვალისწინებელია ის, თუ რა დონეზე შეიძლება იყოს გამოყენებული ტექსტი და რამდენი ხარაჩო შეიძლება დასჭირდეს მასწავლებელს.

როგორ გამოვიყენოთ ავთენტური ტექსტები საკლასო ოთახში? ქვემოთ მოცემულია რამდენიმე აქტივობა, რომელიც შეიძლება მორგებული იყოს ნებისმიერი ტექსტის ტიპზე. ყურადღებას ვამახვილებ ტექსტის კითხვაზე

ტექსტის წაკითხვამდე:

აჩვენეთ მოსწავლეებს ტექსტის სათაური, ქვესათაური, სადაც არის ერთი და ნებისმიერი თანდართული ფოტო ან ილუსტრაცია. ჰკითხეთ მათ, მათი აზრით, რას ეხება ტექსტი და შეადგინეთ გონებრივი რუკა იმისა, რაც მათ უკვე იციან თემის შესახებ, შემდეგ, სთხოვეთ კლასს იმუშაონ წყვილებში ან მცირე ჯგუფებში და დაწერონ ტექსტში სამი

შეკითხვა, რომლებზეც პასუხის გაცემა სურთ. წაკითხვის შემდეგ მოსწავლეებს შეუძლიათ იმსჯელონ, იპოვეს თუ არა მათ კითხვებზე პასუხები ტექსტში და თუ ასეა, სად.

წაკითხვის პროცესში:

როგორც ალტერნატიული კითხვის უნარის გასავითარებელი აქტივობა, აჩვენეთ მოსწავლეებს ტექსტის პირველი და ბოლო ერთი ან ორი წინადადება. ჰკითხეთ მათ, მათი აზრით, რას ეხება ტექსტი და ჩამოწერეთ იდეები იმის შესახებ, თუ რა შეიძლება იპოვონ მათ შორის. წაკითხვის შემდეგ, სტუდენტებს შეუძლიათ განიხილონ მსგავსება და განსხვავება მათ პროგნოზებსა და რეალურ ტექსტს შორის.

ტექსტის საკუთრივ კითხვა დამოკიდებულია ჯგუფის წევრ მოსწავლეებზე. ვსთავაზობთ მოსწავლეებმა ინდივიდუალურად ან ხმამაღლა წაკითხონ წყვილებში ან მცირე ჯგუფებში. ვახსენებ მოსწავლეებს, რომ ამ ეტაპზე მათსჭირდებათ ზედაპირულად გაიგონ ტექსტი და მოვუწოდებ მათ უბრალოდ შეეცადონ გააცნობიერონ რას ეხება ტექსტი. ჩვეულებრივ,მაქვს ლექსიკონები კლასში - და მოსწავლეებს ხშირად აქვთ წვდომა ონლაინ ლექსიკონებზე თავიანთ ტელეფონებით.

წაკითხვის შემდეგ:

აქ კითხვები და აქტივობები დავყავი სამ ნაწილად: შინაარსი, ორგანიზაცია და სტილი,ენის ფოკუსირება.მივაწოდე კითხვების სია, მაგრამ მნიშვნელოვანია, შეარჩიეთ კითხვები და აქტივობები, რომლებიც, თქვენი აზრით, გამოიწვევს ყველაზე მეტ დისკუსიას და იქნება ყველაზე სასარგებლო კლასისთვის. თქვენ მიერ არჩეული ტექსტისთვის სადისკუსიო კითხვები შეიძლება წარმოდგინოთ თეთრ დაფაზე, ხმამაღლა წაკითხვით და მოსწავლეებს მისცეთ დრო ,რათა განიხილონ. შეგიძლიათ თითოეულ ჯგუფს მისცეთ ორი ან სამი განსხვავებული შეკითხვა ერთი და იმავე ტექსტიდან და გადააჯგუფოთ კლასი, რათა გაუზიარონ ორიგინალური კითხვები და პასუხები.

ამრიგად , კითხვა რთული ლინგვისტური პროცესია,რომელიც მოიცავს მრავალ კომპონენტს. ეფექტური კითხვის უნარი პრაქტიკულად ყველა საგანში სწავლისა და აკადემიური წარმატების ფუნდამენტია. ნიშნელოვანია, მოსწავლეები დაეუფლონ უცნობ სიტყვებთან მუშაობის ისეთ სტრატეგიებს, როგორიცაა კონტექსტური გასაღებების გამოყენება, სიტყვის ნაწილების გააზრება, სიტყვებს შორის კავშირების დამყარება და ა. შ. ვინაიდან მოსწავლეებს სხვადასხვა საგანში განსხვავებული ტიპის ტექსტებთან უწევთ მუშაობა, კითხვის სწავლება სცილდება მშობლიურ ენის პროგრამის ფარგლებს და უცხო ენის შესწავლას უერთდება. კარგად წაკითხული ტექსტი ღრმად ინერგება მსმენელის გონებაში და წლების განმავლობაში მეხსიერებაში შენახული.

ლიტერატურა:

1. სამსონია ი. 2013. წიგნიერება. მასწავლებლის სახელმძღვანელო. თბილისი
2. შავერდაშვილი ე .(2013) „თანამედროვე უცხო ენის გაკვეთილი“ ინტერნეტგაზეთი mastavlebeli.ge 15 ნოემბერი, 2013
3. Developmentally appropriate beginning literacy,1995. Third edition, by M. V. Fields and K. L. Spangler, p. 104. Copyright .by Prentice-Hall.
4. Green J. 2013. Fault in Our Stars .Penguin Books Ltd. ISBN-13(EAN): 9780141345659

5. Haddon M.2003. *The Curious Incident of the Dog in the Night-Time* . ISBN 0-09-945025-9. UK
6. Neuner, G., Asche, M. (Hrsg.) (1994). Fremde Welt und eigene Wahrnehmung. Konzepte von Landeskunde im fremdsprachlichen Deutschunterricht. Kassler Werkstattberichte zur Didaktik "Deutsch als Zweit- und Fremdsprache", H. 3/1994
7. Nunan, D. (1989) *Designing Tasks for the Communicative Classroom*. Cambridge. Cambridge University Press

Elza Makaradze

Batumi Shota Rustaveli state University

Reading as a strategy of learning foreign languages

Abstract

Today, every field of education no longer argues that learning a foreign language is a multifaceted process and requires a great deal of effort and a variety of methods to learn a language. There are many elements to consider, when learning a language from a teacher, which requires getting the desired result, including all the elements in the learning process. Language mastery at any level consists of many incomplete aspects and in this respect constitutes one complex whole.

The presented report discusses the methodological approaches to foreign language teaching, which also includes modeling of different strategies. In turn presents the teacher's approaches to this or that situation, which at the same time may be a source of discussion. Here we talk about the effectiveness and results of the conducted method.